

A szoboranyag ezúttal sem gazdag. *Samu Katalin* és *Fekete János* művei alkotók színvonalán mozognak. Üdvözöljük Samu két reliefjét, mint műfaji gazdagságának egyik jelét. *Végyvári Gyula Pává*-ja színgazdagságával hívja fel magára a figyelmet. *Tóth Sándor* érdemeiben nem lépett tovább a bensőségesnél.

Az alkotások e rövid, summás felidézése az alkotókra is rátereli a figyelmet (38 kiállító = 95 mű); azaz az alkotók magatartására a tavaszi tárlatokkal kapcsolatban. Míután az eddigi dél-alföldi tárlatok (3) inkább az elmarasztalást „vívják” ki maguknak, mint az elismerést, ugyanakkor a kiállítók máshol jelentős sikereket könyvelhetnek el alkotásaik révén – a reményvesztés érzése nem e tárlatokkal szembeni közömbösségben rejlik? Az elfogadható, hogy *egyes* kiállítások közelebb állnak a kiállítóhoz, természetes az is, hogy legjobb termékeiket ezekre szánják. A dél-alföldi mégis az a „színre lépés” volna, ahol a látogató bizonyosságot igényelhetne évről évre a megtett útról azoktól, akikkel a „terület” összekapcsolja. És ide nem jutnának el a legmegfelelőbb (nem a legjobb!) művek? Az az érzésem három év tapasztalatából, hogy *ide* nem jutnak el. Mivel mással lehetne megmagyarázni egyébként olyan kiállítók távolmaradását, mint *Dér István*, *Kajári Gyula*, *Fontos Sándor*, *Erdélyi Mihály*, hogy csak néhányat említek...

Szerintem ennek a tárlatnak „profilgazdagodásra” is szüksége lenne; ez a tárlat volna hivatott arra is, hogy mélyebb betekintést nyújtson a műhelyekbe; előre vethetné árnyékát próbálkozásoknak, kísérletezéseknek, tartami gazdagodásoknak. Miért?

„A III. Dél-alföldi Tárlat címe – a képzőművészet szempontjából is – tájat, kort, embereket, létformát és szellemi éghajlatot jelent, olyat, amelyen valaha jeleseinél közül például Juhász Gyula, Munkácsy Mihály és Tornyai János élte, vívta sorsát, művészetét” – írja B. Supka Magdolna a III. Dél-alföldi Tárlat katalógusának kezdő soraiban, majd hozzáteszi: „Jelent azokat, akik ma élnek ott új sorsukat, s érlelik művészetüket”. Nem hinném, hogy céltatos, avagy tudatos lett volna az „élte, vívta” és az „élnek, érlelik” szóhasználat, de mond valamit... Sürgősen hozzáteszem, hogy tudom: miközben képzőművészeink „élnek új sorsukat, érlelik művészetüket – noha nem kell életükért vívniuk –, vívódnak szakmai, művészeti, eszmei, politikai problémákkal. A feltett *miértre* ne maradjanak adós a válasszal: ennek dokumentálása felettébb érdekes lenne éppen ezeken a tárlatokon. Nem elégedhetünk meg csupán Németh József és Samu Katalin – talán tudatos – talán nem – műhelyajtó-nyitásával. Teljes kitarulkozásra sem tartunk igényt, de hasznosnak, tanulságosnak, vitára készítőnek vélnék egy „arasznyi” bepillantást a „jövőbe”. Ha másért nem, az okozandó izgalomért. A „táj”, a „kor”, az „ember”, a „létforma”, a „szellemi éghajlat” – hogy a katalógus előszava írójának fogalmait ismétljem – szüntelen változásban, alakulásban, fejlődésben van. (De még milyen erőteljesen!) Kicsapódásai mindenütt érzékelhetőek. (Színpad, zene, költészet, próza.) Ne lenne ennek nyoma vásárhelyi, szegedi, békési tájakon? (Nehogy valaki félreértse: nem a múlt rosszlelkű követelményeire gondolok!) Bizonyára van, de nem kerül látható közelségbe – legalábbis többre volna szükség a szóban forgó fórumon, illetve fórumokon.

Ha színben és formában, főleg tartalomban a jövő évi tavaszi seregszemlén megmutatkozna képzőművészeink munkásságának ez az oldala is, a reményvesztés felemás érzetét nyomban felválthatná a reménykedés öröme nemcsak *megközelítően*, hanem *teljes* valóságában. A kiút tehát: több megbecsülést, figyelmet kiállítóink részéről ennek a tárlatnak, nagyobb lehetőséget a műhelymunkáknak, kevesebb engedményt a humanitásnak. Hiszem, hogy ekkor rangjához méltóvá válna a tavaszi seregszemle a művek sokfélesége ellenére is, sőt: talán éppen ezért.

SYABÓ ENDRÉ

TÖREKVÉS A MEGŐRZÉSRE ÉS A MEGÚJÍTÁSRA *

Kedves Közönség, kedves Barátaim!

Mostanában megélenkült a vita a képzőművészet, közelebbről a dél-magyarországi képzőművészetek körül, így hát jó alkalmat kínálna ez a kiállítás arra, hogy mint a kiállítás megnyitója, a vitákhoz így vagy úgy hozzászóljak. Én azonban nem szeretek olyanfajta vitákban részt venni, amelyek alkotó emberek írók, művészek mérlegelését próbálják elvégezni, sőt, arra akarják rábírní öket, hogy ne így dolgozzanak, inkább amúgy alkossanak, ne így lássák a világot, hanem úgy, mert a világ nem ilyen, hanem amolyan. Nem bízom az ilyen fajta viták konkrét eredményében – már ami magát az alkotásra, az alkotóra gyakorolt hatást illeti. Alig hiszem, hogy szuverén, tehát önálló ítélőképességű, a világot átfogni,

* Mocsár Gábor bevezetője elhangzott Hódmezővásárhelyen, a III. Dél-alföldi Tárlat megnyitó ünnepségén.

birtokolni képes művészembert — legyen akár író, akár festő vagy szobrász — egy-egy oktató célzatú vita, vagy kritika rábírna, hogy a világról, a művészetről vallott felfogását megváltoztassa. Nem a művészet vagy a művészek fejlődésében nem bízom, hanem abban kételkedem, hogy ezt a fejlődést az oktató viták váltják ki, nem pedig a világ fejlődése, okosodása.

Ez persze megint nem a viták hasznosságának tagadását jelenti. Amikor azt mondom, hogy a viták és a kritikások még senkit sem tanítottak meg jobban írni, festeni, szobrászkodni — ezzel nem a kritika haszontalanságára akarok rámutatni, hanem arra, hogy ha a kritikának és az oktató célzatú vitáknak haszna van, azt nem elsősorban az alkotóműhelyekben, hanem máshol kell keresni. Mégpedig ott, hogy a közvélemény, a közönség felfigyel a viták révén valamire, amire oda kell figyelni, tanul a vitából, megtanulja érteni, értelmezni a műveket, új igazságok birtokába jut, a művészet maga ezáltal közelebb tudja vinni a maga igazságát — ha azok elfogadhatók —, gazdagodik ezáltal a közvélemény, a világ maga is, melyhez a művészet az igazság kimondásának szándékával közeledik. És ez nem csekély haszna sem a vitáknak, sem az okító célú vitáknak s így közvetett módon maga a művészet is részesedik ebből a haszonból.

Mert a viták révén maga a világ lesz hajlamosabb rá, hogy megértse a művészetet, amely — paradox helyzet —, a világhoz az igazmondás, a világmegmagyarázás szándékával közeledik. S ez nagy haszon a művészetek számára, mert — s ezt bőséges és sokféle tapasztalatomból mondhatom — a világból ma sem tűnt el, még minálunk sem tűnt el az a sajnálatos magatartás, hogy a világ nehezen akar hinni, bízni a művészetben, a művészekben — hogy ezt is kimondjam végre. Manapság is, határozottan állítom, a legtöbb szuverén, önállóan is gondolkodni, önmaga és a társadalom helyzetét, viszonyát látni képes alkotó ember, író, művész azért gyötrődik legtöbbet, azért érez kínzó magányt, mert az az érzése, hogy nem értik meg szándékait, elveit, törekvéseit. Lehet, hogy legtöbb esetben ez az érzés hamis, meg nem alapozott, vagy éppen póz — de az állapot le nem tagadható. Ennek vannak fokozatai s egyúttal a gyötrődésnek is vannak fokozatai. Nem értik meg. Egyáltalán nem értik. Félreértik. Félremagyarázzák. Nem hisznek neki. És a többi.

Ami pedig ebben a vonatkozásban a vásárhelyi művészetről indított vita hasznát illeti, azt is mondhatom: a vásárhelyi — s a dolog lényegénél fogva: a délmagyarországi — művészet értéke önmagában a vita előtt sem volt több, sem kevesebb, mint amennyit a vita után reprezentál. Érték volt azelőtt is, érték maradt azután is. Ebben az értékben az itteni alkotók hittek a vitákban elhangzott elismerések nélkül is, és hisznek a vitában elhangzott elmarasztalások után is. A viták haszna — sajátságos haszna — többek közt ugyanis abban is kimutatható, hogy még az ellenvetések is arra készítetik a szuverén alkotót, hogy tisztábban, pontosabban alakítsa ki önmaga egyéniségét, s ha nem is valami oktalan és csökönyös „csak azért is” hangulat erejénél fogva — mégis, meggondoltan és megfontoltan halad tovább önmaga igazságainak útján. S ez akár új művészeti minőségek kiküzdéséhez is vezethet.

Íme, azzal kezdtem, hogy nem hiszek az okító célzatú vitáknak a művészet fejlődésére gyakorolt konkrét eredményeiben — s oda jutottam, hogy végül is sikerült az effajta viták hasznosságát bizonyítanom, még ilyen vonatkozásban is. Igen, mert a dolog nem egyszerűsíthető axiómákra: a világ és a művészet viszonya oly sokrétű, oly bonyolultan dialektikus, hogy axiómák ennek kimutatásában nem sokat érnek. Ilyen értelemben is merném mondani: ráférne a világra is, de a művészetekre is, ha ezeket a bonyolult kapcsolatokat világosabban láthatnánk. Én ebben persze, nem sokat tudok segíteni, egyetlen gondolatom akadt — ha akadt —, amit itt el szeretnék mondani, lehet, hogy ez sem bizonyul eredetinek, hiszen a világ és a művészetek viszonyáról annyit és oly sokféleképpen elmondtak már.

Manapság sokat beszélünk róla, hogy a világ a dehumanizáció jegyében fejlődik — fejlődik? — mindenesetre megy a maga útján. Mit jelent ez? A technika tökéletesedése, az elektronika, a logika gépesítése odavezetett, hogy az ember és a világ kapcsolata, e kapcsolat rögzítése úgyszólván mérőműszerek dolga lett. Mozgásunk a térben, látásunk, érzékelésünk, tapasztalásunk — már-már elképzelhetetlen a műszerek nélkül. Közénk, vagyis az ember és a környező világ közé odailleszkedett a ketyegő, diagramot rajzoló, ki-kilengő műszer — mondhatnám nagy M-mel is — és mi annyira ráhagyatkozunk, hogy nélküle bizonytalanná válnánk, még tévedéseinket is műszerekkel, diagramokkal szeretnénk mérni.

Csak hogy a világban vannak dolgok, amik műszerekkel, diagramokkal nem mérhetők, statisztikába nem összesíthetők. Viszont: a skálákról, órákról, műszerekről, diagramokról csak a mérhető dolgok olvashatók le. E jelzőberendezések számára, ami nem mérhető, az nincs. Nincsenek tehát különös hangulatok, ízek, megérzések, indulatok, felérzések. Ez volna a világ dehumanizációjának, magyarán mondva elembertelenedésének az útja. — az elidegenedés maga. Sokat keserünk emiatt, de keserű érzéseinket, keserűségünket sem lehet vegyi úton kimutatni,

mégis, valahogy ki kell fejeznünk. Viszont az emberek boldogságát sem lehet a gépkocsik, a háztartási gépek, az életszínvonal emelkedést mutató grafikonok jelzővonalaival kimutatni, még akkor sem, ha a korszerű boldogságérzésnek nem jelentéktelen tényezője a gépkocsi, a háztartási gép és egyéb technikai javak birtoklása. És továbbá az emberekben magukban végbemenő változás idejét, ütemét akármennyi, pontosan kettyegő óra sem adja vissza — pedig valahogyan ezt is vissza kellene adni, ki kellene mutatni.

A világ technikai fejlődése, a technika eluralkodása életünk felett egyeseket — s különösen a nyugati társadalmakban van erre egyre több jel — arra a következtetésre készítenek, hogy íme, így múlik el a művészetek dicsősége, szerepe, létjogosultsága. A technika kiszorítja a művészetet, a humánus hordozóját, sőt — erre is egyre több a példa — maga a művészet is arra kényszerül, hogy technikai trükkök segítségével támaszkodva, maga is alávesse magát a technika uralmának. E nézetek vallói azt mondják: ha minden látványt házhoz szállít a tévé meg a film, ha mindent kimutat az elektronika, ha mindent összesít a statisztika és minden történésről tájékoztat az újság — mi kell még? Én viszont ellenkezőleg, azt mondom: épp ez a nagyfokú dehumanizáció, épp a technika fejünkre növeése fokozza fel a művészetek jelentőségét, szerepét, és hadd mondjam ki: a felelősségét.

A képzőművészetekről közelebről szólva: amikor egyre jobb optikai műszerek és távközlő berendezések állnak rendelkezésünkre ahhoz, hogy a világot pontosabban tudjuk nézni, amikor a film, a televízió, a képeslapok olykor már szédítő tömegben zúdítják ránk a világ vizuális élményeit, kiderül: épp akkor látunk a legkevesebbet ebből a világból. Magából az emberből. Amikor egyre magasabb oszlopba tornyosulnak a statisztikai adatfelvételek, a tesztvizsgálatok, a közvélemény-kutatás igen-jei és nem-jei, akkor ér bennünket a legtöbb meglepetés, mert kiderül: igen keveset tudunk magáról és az emberről, benső, immanens állapotáról. De ha így állunk az egyes emberrel, hol tartunk a tömegek ismeretével? Mit tudunk magának a népek a fogalmairól, érzelmi állapotáról, belső, rejtett rezonanciáiról, amelyekkel a világgal szemben állást foglal?

Hogyne nőne meg ilyen körülmények között a művészetek szerepe, amelyek épp arra vállalkoznak, hogy mérjék a műszerek által mérhetetlent, kimutassák a statisztikák által kimutatathatatlant, rögzítsék a grafikonokkal rögzíthetetlent és kimondják a kimondhatatlant? S hogyne nőne meg ilyen körülmények közt annak a művészetnek a szerepe, hivatástudata, jelentősége, amely épp arra vállalkozik, hogy a néppel közeli érintkezést tartva, mintegy beleágyazódva, korszerű, realista, érthető nyelven mondja ki a műszerek által nem mérhető dolgokat is. Ilyenfajta művészetnek érzem én — s a vita is bizonyította, hogy ilyen — a vásárhelyi, lényegében a dél-alföldi képzőművészetet, festészetet, szobrászatot, amely az idén rendezte most megnyitót, harmadik tavaszi tárlatát.

Kedves Barátaim! Az a világ — és most konkrétan a mi szocialista társadalmi viszonyainkra célok — amelyben a dél-alföldi képzőművészek felelősségteljes művészi céljait megvalósítják, elutasítja a világ elembertelenedésének gondolatát. Ez a társadalom az ember szolgálatába állítja a technikát, és központnak, célnak az embert tekinti, az ember felszabadítása és boldogítása ennek a társadalomnak a legfontosabb gondolata. Én úgy érzem: ez a társadalom joggal vallja magáénak az itt, e tájon megfogalmazott művészi célt, tartalmat és magatartást — de az itteni művészeti cél és magatartás is joggal vallja otthonos közegének ezt a társadalmat.

Viták, persze, lehetségesek és kellene ezután is. Most, a beszédem elején említett vita mintha túlságosan is sokat beszélt volna a hagyományokról, úgy is, mint tartalmi, úgy is, mint formai jegyekről. Én azt hiszem, a dél-alföldi, a vásárhelyi képzőművészet megítélésében ma, pillanatnyilag nem ez a legfontosabb. A hagyományhoz — a mondanivaló és a forma oldalát vizsgálva — kétfajta módon közelíthet, kapcsolódhat a művészet. Az egyik az, amikor azt mondom: a Mester nyelvén beszélek, de más mondok, mint a Mester. A másik, amikor azt mondom: nem a Mester nyelvén mondom, de ugyanazt hirdetem, mint amit a Mester. Hamis viszony mind a kettő. A vásárhelyiek, úgy érzem, jól ismerték fel azt, amikor a hagyományokhoz való viszony tartalmát a magatartásban fogalmazták meg. Abban a művészeti magatartásnak — mondhatnám etikának is —, amelyben egyként benne van a hűség és a változásra való készség; a megőrzésre és a megújításra való törekvés is; a hit és a vita, a megnyugvás és a kételkedés harmóniája is. Legfőbb törekvése, hogy olyan jó és igaz művészetet hozzon létre, amely arra készít: nézzünk szembe a valósággal, azzal is, amit ránk hagytak, és azzal is, amit már magunk teremtettünk. S ha a dél-alföldi képzőművészek ennek a magatartásnak a jegyében építik tovább iskolájukat, műhelyüket, etikájukat — korszerűek lesznek, s képesek majd együtt élni is, haladni is a világgal, amely őket körülveszi.